

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-353/2024. számú ügyben
építésügyi hatósági eljárással összefüggésben

Előadó: dr. Fórika László

Érintett szerv: Hajdú-Bihar Vármegyei Kormányhivatal

2024.

Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-353/2024. számú ügyben
építésügyi hatósági eljárással összefüggésben

Előadó: dr. Fórika László

Az eljárás megindítása

Egy magánszemély beadványozó építési ügyével kapcsolatban fordult hivatalomhoz. Azt sérelmezte, hogy az építésügyi engedélyezési hatáskörben eljáró hatóság jogszerűtlenül intézkedett, az eljárási határidőket túllépve érdemi döntést nem hozott, és a tisztességes eljáráshoz való jogát más módon is sértette.

A panaszügyben megkerestem az építésügyi hatósági hatáskörben eljáró Hajdú-Bihar Vármegyei Kormányhivatalt (a továbbiakban: építésügyi hatóság). Vizsgálatomat az érintett hatósági eljárás lefolytatásakor hatályos jogszabályi rendelkezések alapján folytattam le, figyelemmel voltam azonban az időközben hatályba lépett új rendelkezésre is.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos alapelvek

– *Tisztességes hatósági eljáráshoz való jog:* „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.” [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés]

Alkalmazott jogforrások

- Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (a továbbiakban: Étv.);
- Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (a továbbiakban: Ákr.);
- Az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről, valamint az építésügyi hatósági szolgáltatásról szóló 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Elj. Kr.);
- Az építésügyi bírság megállapításának részletes szabályairól szóló 245/2006. (XII. 5.) Korm. rendelet.

A megállapított tényállás

1. A beadvány szerint a magánszemély beadványozó 2022. június 20. napján szövőműhely létesítésére építési engedélykérelmet adott be Hajdúböszörmény Város Önkormányzatához. Ezt megelőzően, még 2022. április 4-én elkészített egy betonlapot, amely nem a benyújtott tervdokumentációval volt összefüggésben, teljesen más célból készült.

A beadványozó álláspontja szerint az építésügyi hatóság munkatársai 2022. augusztusában jogellenes módon tartottak helyszíni szemlét. Az intézkedést azért tartotta jogszerűtlennek, mert a szemle okáról, céljáról előzetesen nem tájékoztatták, személyesen nem lehetett jelen, az eljárásról jegyzőkönyv sem készült, ingatlanjáról, és az azon meglévő

betonalapról engedélye nélkül készítettek fotókat. A beadványozó más helyszíni szemlét nem sérelmezett, és nem is említett a panaszbeadványában.

A beadványozó 2022 szeptemberében az építésügyi hatóság hiánypótlási felhívásának eleget tett, és ekkorra – állítása szerint – már megkapta az összes szükséges, építéssel kapcsolatos szakhatósági engedélyt is.

A beadványozó előadta, hogy az eljárás folyamatában többször kért tájékoztatást a hajdúböszörményi, majd a debreceni építésügyi hatóságtól, de azt nem kapta meg.

Az engedélykérelem beadásától számított egy évvel később – azaz 2023 júniusáig – a debreceni építésügyi hatóságtól sem kapott választ engedélykérelmére, ezért hozzákezdett a tervezett épület megépítéséhez, amely állítása szerint 2023 júliusára 70 %-os készültségig jutott el.

A beadványozó elmondása szerint a megkezdett építkezéssel kapcsolatban személyes egyeztetésre került sor az építésügyi hatóság főosztályvezetőjével. Állítása szerint a főosztályvezető ekkor ultimátumot adott neki a megépített épülettel kapcsolatban: vagy lebontja az épületet, és akkor kisebb lesz a bírság, vagy ha nem bontja le azt, akkor engedély nélküli építkezésnek minősül, és többmilliós pénzbírság várható.

A panaszos mindezt több okból is jogszerűtlennek tartotta. Sérelmezte a hivatalhoz méltatlan hangnemet és módszert, és azt, hogy jegyzőkönyv nem készült az egyeztetésről. Azt is jelezte, hogy építési ügyében hatósági döntésre a személyes egyeztetést követően sem került sor (2023. július 17-éig).

2. Az építésügyi hatóság megkeresésemre adott válasza szerint a beadványozó építettként meghatalmazottja útján 2022. június 24. napján nyújtott be szövőműhely rendeltetésű épületre vonatkozó építési engedély iránti kérelmet az építésügyi hatósághoz.

Az építésügyi hatóság – a jogsértést elismerve – rámutatott arra, hogy az ügyintézési határidő az Étv. 53/C. § (1) bekezdése alapján a kérelemnek a hatósághoz történő beérkezését követő első munkanapon kezdődik, így az Elj. Kr. 14/A. § (2) bekezdésében foglaltak alapján az eljárás 35 napos ügyintézési határideje 2022. június 27. napján indult és 2022. július 31. napján telt le. Döntéshozatalra 2023. szeptember 6-án került sor.

Az építésügyi hatóság szerint az ügyintézési határidő nem volt tartható, annak elhúzódása a beérkezett kérelmek megnövekedett számával, valamint a rendelkezésre álló humán erőforrás hiányával magyarázható.

Az építésügyi hatóság a kérelmet és a becsatolt mellékleteket megvizsgálva megállapította, hogy a kérelem a hiányzó adatok és mellékletek hiányában érdemi elbírálásra alkalmatlan, ezért 2022. augusztus 23. napján (a kérelem benyújtását követő 57. napon; az ügyintézési határidő lejártát követően) a kérelmezőt tíz napos teljesítési határidő megjelölése és a mulasztás jogkövetkezményeire történő figyelmeztetés mellett hiánypótlásra hívta fel.

A hiánypótlási felhívásban foglaltakat a teljesítési határidő lejártáig az építettként nem teljesítette, azonban az építésügyi hatóság a hiánypótlás nem teljesítése miatt az eljárást – figyelemmel a hatóság általi mulasztásra is – nem szüntette meg, bízva abban, hogy a hiányosságok pótlása, a tervdokumentáció javítása, módosítása maradéktalanul megtörténik, így az érdemi döntés meghozható.

Az építésügyi hatóság az ügyben szakhatóságként eljáró és szakkérdés vizsgálatára jogosult hatóságokat állásfoglalásuk, véleményük kiadása céljából – a hiánypótlási felhívásra adott választ követően – 2022. szeptember 14. napján kereste meg. Az állásfoglalások és vélemények teljeskörűen 2022. október 14. napján álltak az építésügyi hatóság rendelkezésére.

Az építésügyi hatóságnak az eljárása során vizsgálnia kellett az Elj. Kr. 18. § (1) bekezdésében foglaltaknak való megfelelést, ezért 2022. augusztus 29. napján a tárgyi ingatlant és az azon lévő építményeket a közterületről megtekintette és a helyszínen fényképfelvételeket készített, mely esemény megtörténtét feljegyzésben rögzítette.

A helyszíni szemlét azért nem rendelték el külön döntésben, és arról azért nem értesítették előzetesen az építtetőt, mert személyes jelenléte nem volt szükséges, továbbá az ingatlan és az azon lévő építmények a közterületről láthatóak voltak. Az építésügyi hatóság azért előre nem rögzített időpontban készített a tárgyi ingatlanról fényképfelvételt, mert abból indult ki, hogy az Elj. Kr. 6. § (3) bekezdése és Ákr. 68. § (1) bekezdése alapján helyszíni szemle elrendelése nem kötelező.

Az építésügyi hatóság a fényképfelvételek alapján megállapította, hogy egy korábbi helyszíni szemle során megismert állapothoz képest változás történt. Az építésügyi hatóság rendelkezésére álló, az ingatlanon korábban meglévő lakóépület ingatlan-nyilvántartásból való törléséhez szükséges hatósági bizonyítvány kiállítása iránti eljárás során, 2022. február 28. napján tartott helyszíni szemlén készült fényképfelvételeken ugyanis az ingatlanon a tervezett épület helyén, a terepszinten termőföld, illetve az utcafront felől fák láthatók, míg a 2022. augusztus 29. napján megtartott helyszíni szemlén az ingatlanon a tervezett épület helyén frissen betonozott, a terepszintből kiemelkedő szerelőbeton volt látható, melyből a tervezett vizesblokk helyén a lefolyócső is kiállt.

A hatóság a szemlével hozta kapcsolatba, hogy az építtető a tervdokumentációt 2022. szeptember 7. napján módosította. A módosítás szerint az ingatlanon található fenti építmény bontandó térburkolat.

Az építésügyi hatóság rögzítette, hogy a településképi vélemény, mint hiányzó melléklet a 2022. augusztus 23. napján küldött hiánypótlási felhívásban már szerepelt, az építtető viszont azt csak 2022. november 5. napján csatolta.

Az építésügyi hatóság – tekintettel arra, hogy az Elj. Kr. 19. § (2) bekezdésben foglaltak alapján meg kell tagadnia az építési engedélyt abban az esetben, ha az építési tevékenységet megkezdték – 2023 májusában e-mailben (és telefonon) jelezte az építtető felé, hogy az építési engedély kiadásához a tervdokumentációban bontandó épületrészként feltüntetett alapozás és szerelőbetonozás lebontása szükséges. A hatóság felhívta az építtetőt, hogy a bontás megtörténtét jelezze, hogy a hatóság azt helyszíni szemlén ellenőrizni tudja.

Az építtető a meghatalmazottja útján – a hatósági ügyintézés elhúzóására hivatkozva – 2023 júniusban telefonon jelezte, hogy időközben az épület tartószerkezetei, tető-, és részben a falpanelek is elkészültek.

Az építésügyi hatóság 2023 júliusban „annak érdekében, hogy az építtető minden lehetőséget megismerhessen a további teendőkkal kapcsolatban, és annak tudatában – a számára legkedvezőbb módon – önszántából jogkövető magatartást folytathasson, a meghatalmazottal történt több telefonos egyeztetést követően, a panaszos kifejezett kérelmére, személyes egyeztetést tartott az építtető és meghatalmazottja részvételével”.

Az egyeztetés alkalmával a hatóság főosztályvezetője tájékoztatta az építtetőt, hogy az ügyintézési határidő túllépése nem jogosítja fel arra, hogy az építési tevékenységet engedély nélkül megkezdje vagy tovább folytassa. Az építésügyi hatóság határidőtúllépése miatti jogkövetkezmény az eljárási díjak ügyfél (építtető) részére történő visszafizetése.

Az építtetőt tájékoztatták arról is, hogy a tervezett építési tevékenység végzésére építési engedély abban az esetben adható, ha az elkészült épület teljesen visszabontja. Amennyiben ez nem áll szándékában, az elkészült épület jogszerűvé kizárólag fennmaradási engedéllyel tehető, mely megadásával egyidejűleg kötelezően építésügyi

bírságot kell kiszabnia az építésügyi hatóságnak, amelynek kiszabása során nincs mérlegelési jogköre, azt az építésügyi bírság megállapításának részletes szabályairól szóló 245/2006. (XII. 5.) Korm. rendelet alapján a készültségi foktól függően kell megállapítania.

Az építető az egyeztetésen azt jelezte, hogy az épületet visszabontja, mely némi időbe telik, emiatt a hatóság türelmét és megértését kérte. A bontás megtörténtének jelzése helyett azonban az építető az épületet tovább építette, és 2023. július 27. napján azt kérte az építésügyi hatóságtól, hogy a meglévő dokumentumok alapján mihamarabb hozza meg a döntését.

Az építésügyi hatóság a döntés meghozatalának érdekében 2023. augusztus 9. napján ismét megtekintette az ingatlant és az azon lévő építményeket. A helyszíni szemlén készült fényképfelvételek alapján az ingatlanon nem bontották el az engedély nélkül megépített szerkezeteket, hanem elkészült a tervezett szövműhely szerkezeti rendszere, az acél pillérváz, részben a hőszigetelt falpanellekkel, az acél szerkezetű rácsostartó a tetőpanellel.

Az építésügyi hatóság – saját maga által is elismerten – késedelmesen tett eleget az Elj. Kr. 10. § (3) bekezdése szerinti kötelezettségének, csak 2023. augusztus 14. napján értesítette az eljárás megindulásáról az ügyfeleket: az építetőt, aki egyúttal az érintett ingatlan tulajdonosa is, valamint a szomszédos ingatlanok tulajdonosait.

Az építésügyi hatóság az építési engedély iránti kérelmet a 2023. szeptember 6. napján kelt döntésével – az Elj. Kr. 19. § (2) bekezdés b) pontja alapján – megtagadta, és az ügyintézési határidő túllépése miatt a megfizetett eljárási díjak visszafizetéséről rendelkezett.

Az építésügyi hatóság hangsúlyozta, az ügyfelek a véglegessé vált határozat közlését követő 15 napon belül közigazgatási pert nem indítottak, illetve a panaszos alappal sérelmezte, hogy ügyében nem született határidőben döntés, ugyanakkor az ő magatartása is hozzájárult a késedelemhez.

Az építésügyi hatósági feladatkörben eljáró Hajdú-Bihar Vármegyei Kormányhivatal a szabálytalan építési tevékenység vonatkozásában kezdeményezte az építésfelügyeleti feladatkörében eljáró Hajdú-Bihar Vármegyei Kormányhivatalnál az építésrendészeti eljárás megindítását, melyet az 2023. augusztus 22. napján megindított.

3. A beadványozó utólagosan megküldött iratokkal kiegészítette beadványát. Az építésügyi hatóság tájékoztatását követően csatolta az építésügyi hatóság HB/ETDR-19/1715-6/2023. ügyiratszámom meghozott, 2023. szeptember 6-ai keltezésű érdemi határozatát és az építésfelügyeleti hatóság HB/ETDR-19/3708-4/2023. ügyiratszámom kiadott, fennmaradási engedély iránti kérelem benyújtására irányuló, 2023. október 26-ai keltezésű felhívását¹.

3.1. Az építésügyi hatóság határozata rögzíti, hogy

- hatályos szabályozás alapján a tervezett építési tevékenység az építésügyi hatóság engedélye alapján végezhető, mivel az nem tartozik az építési engedély nélkül, illetve az egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenységek körébe;
- az építésügyi hatóság a kérelmet teljes eljárásban bírálta el, mert az ügyben szakhatóság megkeresése, helyszíni szemle tartása, valamint hiánypótlásra történő felhívásra volt szükség;
- a kérelem és mellékletei, valamint az elektronikus formában csatolt építésügyi-műszaki dokumentáció tartalma megfelel a hatályos szabályozás előírásainak;

¹ A beadványozó csatolt egy olyan építésügyi hatósági iratot is, amely azonban nem az ügyben érintett ingatlanra vonatkozik, így a HB/ETDR-19/83-3/2022. számú hiánypótlási felhívást a továbbiakban nem elemzem.

- az építési tevékenységgel érintett telek kialakítása a terület rendeltetésének megfelelő használatra alkalmas, továbbá annak alakja, terjedelme, beépítettsége és megközelíthetősége a jogszabályokban foglaltaknak megfelel, illetve rendezettnek minősül, mivel azt a helyi építési szabályzat szerint alakították ki, és az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték;
- az építmény elhelyezése megfelel a törvényben előírtaknak;
- az előírt gépkocsi-parkolóhely és kerékpártárolás a tárgyi ingatlanon tervezve lett;
- az építési engedély kiadásának környezetvédelmi, természetvédelmi és hulladékgazdálkodási szempontból az általános jogszabályi előírások, valamint az egyedi feltételek betartása esetén akadálya nincs;
- a szükséges településképi vélemény rendelkezésre áll, az a létesítendő szövőműhely építési engedélyezési tervét megvalósításra javasolta.

A határozat nem tér ki arra, hogy a hatóság 2023 májusában e-mailben (és telefonon) jelezte az építető felé, hogy az építési engedély kiadásához a tervdokumentációban bontandó épületrészként feltüntetett alapozás és szerelőbetonozás lebontása szükséges, ahogy azt sem említi, hogy 2023 júliusában nem jegyzőkönyvezett (informális), személyes egyeztetés zajlott az építető és a hatóság között, amikor a hatóság az elkészült épület teljes visszabontását szorgalmazta.

A határozat szerint az engedélykiadás megtagadásának oka a megkezdett építkezés volt. Ennek bizonyítékeként pedig a 2022. február 28. napján tartott, a 2022. augusztus 29-ei és a 2023. augusztus 9-ei helyszíni szemle tapasztalatait, az akkor beszerzett bizonyítékokat hozta fel.

A határozat az Elj. Kr. 19. § (2) bekezdése alapján mutatott rá arra, hogy ha az építésügyi hatóság megállapítja, hogy a tervezett építési tevékenységet engedély nélkül megkezdték, haladéktalanul, de legkésőbb három napon belül építésrendészeti eljárást kezdeményez, és nyolc napon belül az építési engedély kiadását megtagadja.

3.2. A Hajdú-Bihar Vármegyei Kormányhivatal, mint *építésfelügyeleti* hatóság fennmaradási engedély iránti kérelem benyújtására irányuló felhívása (a továbbiakban: felhívás) saját, építésrendészeti hatósági eljárása alapjaként hivatkozik az *építésügyi* hatóságnak az építésrendészeti eljárás iránti, az Elj. Kr. 67. § (1) bekezdésén alapuló 2023. augusztus 15-ei kezdeményezésére, illetve annak az engedélykérelmet elutasító határozatára.

Az építésfelügyeleti hatóság felhívása a határozat fentiekben ismertetett megállapításait követve mutat rá a három helyszíni szemle megállapításaira is, a 2022. augusztus 29-ei helyszíni szemlét *követően* módosított tervdokumentációra, és arra, hogy „az ingatlanon nem elbontásra kerültek az engedély nélkül megépített szerkezetek, hanem elkészült a tervezett szövőműhely szerkezeti rendszere, az acél pillérváz, részben a hőszigetelt falpanellekkel, az acél szerkezetű rácsostartó a tető-szendvicspanellel”.

Az építésfelügyeleti hatóság 2023. október 9. napján helyszíni hatósági ellenőrzést is tartott.

Az ellenőrzésen az érintett telek tulajdonosa (azaz a panaszos) egyebek mellett azt nyilatkozta, hogy a szövőműhely épület kivitelezését 2023 júniusában kezdte meg. Az *építésfelügyeleti* hatóság felhívása ezzel szembe állította az építésügyi hatóság által lefolytatott helyszíni szemlék tapasztalatait, és rámutatott az építésügyi hatóság ezekből levont azon megállapítására, hogy az építési tevékenységet építési engedély nélkül, vagyis jogszerűtlenül megkezdték. Az építésfelügyeleti hatóság az építésügyi hatóság

megállapításának helytállóságát az építésügyi monitoring rendszer és a Google Earth Pro fényképfelvételével is alátámasztotta.

Az építésfelügyeleti hatóság építési szakszerűséget is vizsgált. A tervdokumentációban foglaltakat figyelembe véve a tervezett szövőműhely építésével kapcsolatban a helyi építési szabályzat és az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet előírásainak való „nem megfelelést” is feltárt: a felhívás a fennmaradási kérelem benyújtásának feltételeként írja elő, hogy az épület ereszkialakítását szabályossá kell tenni oly módon, hogy az a szomszédos ingatlanra ne nyúljon át.

Az építésfelügyeleti hatóság – miután ismertette az Étv. 48/A. §-ának releváns rendelkezéseit is – arra a megállapításra jutott, hogy „a fennmaradás feltételei a fentiekben részletezettek szerint az épület ereszkialakításának szabályossá tétele esetén fennállnak”.

Az építésfelügyeleti hatóság az építetőt felhívta a tárgyi ingatlanon építés alatt álló szövőműhely épületre vonatkozó fennmaradási engedély iránti kérelem építésügyi hatósághoz történő benyújtására.

A vizsgálat megállapításai

1. A hatásköröm tekintetében

Az adott ügyben az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) határozza meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint az Ajbt.-ben e bekezdés alatt felsorolt valamely szerv tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár, feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt. 37. §-a lehetővé teszi, hogy az ombudsman jogalkotási javaslattal éljen, ha a visszásság valamely jogszabály felesleges, nem egyértelmű vagy nem megfelelő rendelkezésére, illetve az adott kérdés jogi szabályozásának hiányára vagy hiányosságára vezethető vissza.

A preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező szabályozás alapján az alapvető jogok biztosá mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálatához nélkülözhetetlen módon, a konkrét alapjogsérelmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozást, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába a felmerülő aggályokat.

Jelen ügyben az alapvető jogok biztosának hatásköre lehetővé tette a beadványozó által sérelmezett építésügyi eljárás kapcsán az építésügyi, valamint építésfelügyeleti jogkörben eljáró kormányhivatal eljárásának vizsgálatát.

2. A vizsgált alapjogok tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során *autonóm, objektív módon*, kizárólag *alapjogi érvek* felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget az Alaptörvényben kapott mandátumának.

Az ombudsman akkor jár el helyesen, ha következetesen, zsinórmértékként támaszkodik az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint az egyes alapjogi tesztekre.

A tisztességes hatósági eljáráshoz való jog

Az Alaptörvény XXIV. cikke rögzíti, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.”

A 7/2013. (III. 1.) AB határozat szerint a tisztességes eljárás követelménye a hatósági ügyek intézése során túlmutat az eljárás formális jogszerűségén. E jog érvényesüléséhez nem elegendő, ha a hatóságok betartják az ügy elintézésére irányadó anyagi és eljárási jogszabályokat, hanem szükséges az is, hogy mind az egyedi ügyintézés, mind az arra irányadó jogszabályok segítsék az ügyféli jogok érvényesülését. A jogállamiság és az abból fakadó tisztességes eljárás követelményének nemcsak a szabályozási szinten, hanem a jogalkalmazó szervek mindennapi gyakorlatában is folyamatosan érvényesülnie kell.

A 3102/2023. (III. 14.) AB határozat is rögzíti, hogy a tisztességes eljárás követelménye olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet megítélni, továbbá az összes eljárási részletszabály megtartása mellett is lehetséges, hogy egy adott eljárás nem felel meg a tisztességes eljárás alaptörvényi követelményének.

Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a tisztességes eljáráshoz fűződő alapvető jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél; közvetlen alkotmányos garanciaként gazdaságossági és célszerűségi okokból, az eljárás egyszerűsítése vagy az időszerűség követelményének érvényesülése címén sem mellőzhető, mert a tisztességes eljárás az alapfeltétele az anyagi igazságosság lehetséges biztosításának.

Az ésszerű határidőn belüli ügyintézéshez való jognak, mint az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése egyik részjogosítványának a tartalmát az Alkotmánybíróság a 25/2020. (XII. 2.) AB határozatban bontotta ki részletesebben. Ez az AB határozat kimondta, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog jogosultja az ügyfél, kötelezettje a hatóság. Mércéként szolgál a szakjogi szabályok szerint folyó hatósági eljárások számára. Egyfelől megtestesíti a hatósági eljárás alapjogilag egységként értékelt és védett minőségét, másfelől részjogosítványokból épül föl. A részjogosítványok katalógusában vannak olyanok, amelyeket az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése maga nevesít, mint ahogyan található benne olyanok is, amelyeket az Alkotmánybíróság vezetett le.

Előbbiek közé tartozik az ésszerű határidőn belüli ügyintézéshez való jog, ami nem konkrét, számszerűsített határidőt vagy határnapot ír elő a hatósági eljárást befejező döntésekre nézve, de nem is a törvényi határidőket hívja fel, hanem magas absztrakciós szinten teremt jogot mindenkinek arra, hogy ügyeit a hatóságok ésszerű határidőn belül intézzék el, fejezzék be. Tartalmát tehát nem az eljárási törvények alakítják, hanem belőle bonthatók ki a tisztességes hatósági eljárással szemben támasztott követelmények.

Ha jogszabály konkrét ügyintézési határidőt szabályoz, akkor annak betartása kötelező az érintett hatóságok számára (ami egyúttal lehetővé teszi a hatóságok vagy jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is), az Alaptörvény észszerű határidőre hivatkozása viszont bizonyos esetekben ennél enyhébb, de akár szigorúbb elvárást is jelenthet. Ahogy ezt az a 25/2020. (XII. 2.) AB határozat adóhatósági ügyben megfogalmazta: „A törvényi határidő és az Alaptörvény szerinti észszerű határidő megsértése ugyanis fogalmilag nem esik egybe. Ugyanakkor az is hangsúlyozandó, hogy az adóhatóságot a törvények kötik. Mindazonáltal valamely törvénysértés nem minősül automatikusan alaptörvénysértésnek is.”

3. Az ügy érdeme tekintetében

Vizsgálatom megindításakor, a beadvány alapján – az eset idején hatályos szabályokat figyelembe véve – elvi-alkotmányossági kérdésként merült fel az eljárási határidő kérdése, a tisztességes eljáráshoz való jog, ezen belül az észszerű határidőben történő hatósági döntéshez való jog, az esetlegesen jogszerűtlenül beszerzett bizonyítékok felhasználhatósága, valamint az ügyfél és a hatóság egymásra is kiható jogellenes magatartásának az értékelése a csak az ügyfelet érintő bírságszankció kapcsán.

3.1. A határidő problematikája

Az építésügyi hatóság legelső érdemi intézkedésére, egy hiánypótlási felhívás kibocsátására – a kérelem benyújtását követő 57. napon – 2022. augusztus 23. napján került sor, mely időtartam alatt a teljes ügyintézésre rendelkezésre álló 35 napos jogszabályi határidő is letelt. A hiánypótlási felhívás, az első helyszíni szemle, a hiánypótlás, a szakhatóságoktól történő vélemény bekérése és megérkezése után az építető 2022. november 5-én küldte meg a hiánypótlás utolsó elemeként a településképi véleményt a hatóságnak. Ettől az időponttól egészen 2023 májusáig, azaz kb. 6 hónapig hatósági intézkedésre nem került sor.

Az építésügyi hatóság és az építető (és a megbízottja) között 2023 júliusában szerveztek meg egy személyes egyeztetést, majd a hatóság 2023. augusztus 9. napján ismét megtekintette az ingatlant és az azon lévő építményeket. Építésügyi engedélyezési döntéshozatalra végül 2023. szeptember 6-án került sor.

Ezen adatok összevetésével az állapítható meg, hogy – az építető esetlegesen rosszhiszemű magatartásától függetlenül, a megkapott hatósági tájékoztatás alapján – az építésügyi hatóság eljárásából kb. 8 hónap telt el, és az eljárás folyamatában hatósági intézkedés, illetve egyéb eljárási cselekmény nem azonosítható be. Megállapítható az is, hogy döntéshozatalra 13 hónappal az engedélykérelem benyújtását követően került sor.

Az építésügyi hatóság szerint az ügyintézési határidő nem volt tartható, annak elhúzódása a beérkezett kérelmek megnövekedett száma, valamint a rendelkezésre álló humán erőforrás hiányával magyarázható. Ezek a körülmények azonban egyfelől nem jogi szempontok, másfelől nem indokolhatják az eljárás elhúzódását.

Ebben a körben fontos rögzíteni, hogy az építésügyi hatóság 2022. augusztus 29-e óta tudott a megépült, a tervezett épülethez pontosan kapcsolható alap-és szerelőbetonról, ismert volt, hogy a 2022. szeptember 7. napján a tervdokumentációba – nyilvánvalóan éppen a lefolytatott helyszíni szemle miatt – bekerült „bontandó térburkolat” valójában alap és szerelőbeton. Ismert volt tehát, hogy az építkezést engedély nélkül elkezdték, de a hatóság 2023 májusában még nem intézkedett a jogszabályi kötelezettsége szerint.

Az eljárás idején hatályos Elj. Kr. 19. § (2) bekezdése ugyanis az engedély nélkül megkezdett építési tevékenység esetére az engedélyezési ügyben eljáró építésügyi hatóságtól egyfelől két rendkívül gyors és mérlegelési lehetőséget nem biztosító intézkedést vár el, másfelől egyúttal kijelölte a hatáskörét is.

A jelzett rendelkezés így szólt:

19. § (2) Ha az építésügyi hatóság megállapítja, hogy a tervezett építési tevékenységet engedély nélkül megkezdték, haladéktalanul, de legkésőbb

a) három napon belül építésrendészeti eljárást kezdeményez, és

b) nyolc napon belül az építési engedély kiadását megtagadja.

Az építésügyi hatóság helyett az engedélykérelemben szereplő „tervezett bontás” végrehajtását kérte számon még 2023 májusában is.

Az ellentmondásos magatartás oka nyilvánvalóan abban kereshető, hogy érdemi hatósági intézkedésre 2022 novembere és 2023 májusa között nem került sor, döntési kényszer alakult ki, miközben az engedélyező építésügyi hatóság az engedély nélkül épített építmények lebontását közvetlenül, az épületrendészeti hatáskörben eljáró építésfelügyeleti hatóság közreműködése nélkül nem rendelheti el.

Mivel az alap- és szerelőbeton lebontására nem került sor, sőt, az épületet tovább is építették, az építésügyi hatóság nehéz helyzetbe került: a 2023 júliusában tartott informális egyeztetésen már az építési engedély nélkül megépített teljes felépítmény bontását is szorgalmaznia kellett.

A szóbeli egyeztetésen az építésügyi hatóság olyan, nyilván a hatósági döntéshozatal elhúzóásával is kapcsolatba hozható tájékoztatást adott, mintha az adott helyzet az építésfelügyeleti eljárás kezdeményezése és lefolytatása nélkül, az építésügyi-engedélyezési alapeljárás keretében nagyrészt még mindig orvosolható volna.

Az egyeztetés – mint utóbb kiderült – nem vezetett eredményre, és mivel az építésügyi hatóságot az építető az adott helyzetben történő döntéshozatalra kérte fel, az építésügyi hatóság immár végképpen nem tehetett mást: az építési engedélykérelmet el kellett utasítania, és azon ok alapján hozott döntést 2023. szeptember 6-án, amiről 2022. augusztus 29-e óta tudott, illetve ha az építésügyi engedélyezési eljárásra előírt határidőben járt volna el, akkor ennél még lényegesen korábban is tudnia kellett volna.

Itt kell emlékeztetnem, hogy az építési engedélyt megtagadó határozat nem tér ki arra, hogy a hatóság 2023 májusában e-mailben (és telefonon) jelezte az építető felé, hogy az építési engedély kiadásához a tervdokumentációban bontandó épületrészként feltüntetett alapozás és szerelőbetonozás lebontása szükséges, ahogy azt sem említi, hogy 2023 júliusában nem jegyzőkönyvezett (informális), személyes egyeztetés zajlott az építető és az építésügyi hatóság között, amikor is a hatóság a megépült szerkezet visszabontását szorgalmazta.

A határozathozatal során tehát az eljáró építésügyi hatóság a bizonyítékok közül ezt a két intézkedést kihagyta², vagyis maga is úgy ítélte meg, hogy azok nem támasztják alá az elutasítás jogszerűségét. Más megközelítésben a hatóság tisztában volt azzal, hogy ezen intézkedései nem egyeztethetőek össze az eljárás idején hatályos Elj. Kr. 19. § (2) bekezdésében megfogalmazott kógens kötelezettséggel.

Az építési engedélykérelem elutasítása mellett az építésügyi hatóság kezdeményezte az építési engedély nélküli építkezésekre hatáskörrel rendelkező építésfelügyeleti hatóságnál az építésrendészeti eljárás megindítását is.

² Megjegyzést érdemel, hogy a Kormányhivatal beszámolt a határozat tartalmáról az ombudsmani megkeresésre adott tájékoztatásában, de erre a körülményre nem tért ki, ez csak a beadványozó által utóbb megküldött határozatból derült ki.

Külön is emlékeztetnem kell arra, hogy az építésügyi hatóság csak 2023. augusztus 14. napján értesítette az eljárás megindulásáról az ügyfeleket: az építetőt, az érintett ingatlan tulajdonosát, valamint a szomszédos ingatlanok tulajdonosait.

Ez akkor is említést érdemel, ha az érintettek ezt nem sérelmezték, ha nekik ez ténylegesen jog és érdeksérelmet nem okozott, mert formálisan ez a tájékoztatás volt az alapja az ügyféli jogok gyakorlásának az eljárás idején hatályos Elj. Kr. 10. §-a szerint, és így *elvi szinten* a tájékoztatás hiánya az ügy érdemére kiható szabálysértésnek minősül. Megjegyzem, e tájékoztatási kötelezettségnek a hatályos szabályozás is kiemelt jelentőséget tulajdonít.

Megállapítom, hogy mivel az adott ügyben az építésügyi hatósági ügyintézési határidő úgy telt le, hogy a hatóság intézkedést időközben még nem is tett, és a továbbiakban a hatóság egyes érdemi intézkedései között is indokoltanul sok idő telt el, az építésügyi hatóság visszásságot okozott, megsértette az építető ügyfél tisztességes eljáráshoz való jogát, és azon belül az ésszerű határidőn belüli hatósági ügyintézéshez való alkotmányos jogát is.

3.2. A sérelmezett helyszíni szemle és a panaszolt személyes egyeztetés, mint alkotmányossági kérdés

3.2.1. A 2022. augusztus 29-én megtartott helyszíni szemle jogszerűtlenségét a beadványozó több okból is sérelmezte. Az építési hatóság – az ügyfél állításait tételesen vitatva – a szemlét jogszerűnek tartotta annak elrendelése, az ügyfél előzetes értesítése és így a személyes jelenléte lehetőségének a biztosítása hiányában is. A szemlét közterületről végezte, megítélése szerint az ügyfél személyes jelenlétére nem volt szükség, és hivatkozott arra is, hogy helyszíni szemle tartása nem kötelező.

Az építési hatóság által e körben hivatkozott jogszabályi rendelkezések azonban éppen az ügyfél állításait igazolják: a szemle tartása ugyan nem kötelező, de amennyiben az szükséges, úgy azt a hatóság elrendeli, és ez esetben főszabályként a szemletárgy birtokosát a szemléről értesíteni kell, és főszabályként az ügyfél a szemlén jelen lehet.

A hivatkozott, az eset idején hatályos Elj. Kr. 6. § (3) bekezdésének első mondata így szól:

„(3) Ha az építésügyi hatóság a döntés meghozatalához szükséges tényállás tisztázása érdekében helyszíni szemle megtartását *rendeli el*, az építésügyi hatóság az építési tevékenység helyszínén, annak környezetében vizsgálja a döntés meghozatalának feltételeit [...]”

Meg kell jegyezmem, a helyszíni szemle szabályait a hatályos szabályozás³ is érdemben azonos módon rendezi.

Az Ákr. 68. §-ának releváns szabályai a következők:

- (1) *Ha* a tényállás tisztázására ingó, ingatlan (a továbbiakban együtt: szemletárgy) vagy személy megtekintése vagy megfigyelése *szükséges*, a hatóság *szemlét rendelhet el*.
- (2) A szemletárgy birtokosát és az (1) bekezdésben meghatározott személyt – ha az a szemle eredményességét nem veszélyezteti – *a szemléről előzetesen értesíteni kell*.
- (4) Ha a szemletárgy birtokosa természetes személyazonosító adatainak és lakcímének zárt kezelését nem rendelték el, *a szemlén az ügyfél jelen lehet*.

³ Az építésügyi hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről szóló 281/2024. (IX. 30.) Korm. rendelet 6. § (5) bekezdése.

A helyszíni szemle megítélése alkotmányossági kérdésként felvethető. Felhasználható-e a hatósági eljárásban olyan bizonyíték, amit az eljáró hatóság esetlegesen jogszerűtlenül szerzett be? A jogszerűtlenül beszerzett bizonyíték a tisztességes eljárás sérelmét, esetleg az eljárás semmisségét is okozza-e?

Az Ákr. az első kérdésre látszólag egyértelműen használható választ ad, a 62. § így rendelkezik.

(1) Ha a döntéshozatalhoz nem elegendők a rendelkezésre álló adatok, a hatóság bizonyítási eljárást folytat le.

(2) A hatósági eljárásban minden olyan bizonyíték felhasználható, amely a tényállás tisztázására alkalmas. *Nem használható fel bizonyítékként a hatóság által, jogszabálysértéssel megszerzett bizonyíték.*

Az Ákr.-t értelmező Nagykommentár szerint a nem anyagi jogi, hanem eljárásjogi szabálysértéssel beszerzett bizonyítékot csak akkor kell kizárni, ha ez az ügyfél tisztességes ügyintézéshez és eljáráshoz való jogát, ügyféli jogainak gyakorolhatóságát is érinti. Az Alkotmánybíróság pedig arra mutatott rá több határozatában is⁴, hogy az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességes hatósági eljáráshoz való jog követelménye az eljárás egészére nézve jelent egy olyan minőséget, amelyet az eljárás egészére nézve lehet értékelni, megítélni. A hatósági eljárással szembeni alkotmányos követelmény az, hogy az eljárás összességében feleljen meg a tisztességes eljárás alaptörvényi követelményének.

Mindezt összevetve és a konkrét esetre vonatkoztatva az a következtetés vonható le, hogy az építésügyi hatóság a 2022. augusztus 29-én megtartott helyszíni szemle alkalmával nem biztosította az Ákr. fentiekben ismertetett 68. §-ában meghatározott ügyféli jogok érvényesülését.

Ezzel kapcsolatban szükséges hivatkoznom a Kúria építésüggyel kapcsolatos közigazgatási jogvitában hozott Kfv. 38.154/2021/7. végzésére, amely rögzítette: az a tény, hogy a felperes utóbb tudomást szerez az építésügyi eljárásban hozott döntésekről, és a közigazgatási perben, avagy a jogsérelem orvoslása érdekében hozott döntés kapcsán nyilatkozatot tehet, a közigazgatási eljárásban biztosított nyilatkozati és jogorvoslati jogait nem pótolja.

Figyelemmel azonban arra, hogy a vizsgált ügyben a panaszos a szemlén feltárt körülményeket utóbb rövid időn belül megismerhette, illetve nyilatkozatait még az építésügyi hatósági döntés előtt megtehetette (ennek megfelelően már 2022. szeptember 7. napján módosított a tervdokumentáción), illetve mivel a szemlén feltárt körülményeket a későbbi szemlék is megerősítették, *a 2022. augusztus 29-ei szemlén beszerzett bizonyítékok kizárása sem vezetne más végkövetkeztetésre, és a kizárás sem járna a lefolytatott építésügyi hatósági eljárás egészének semmisségével. A helyszíni szemle lefolytatásának a vizsgálatom során feltárt körülményeivel összefüggésben ezért alapjogi visszásság nem állapítható meg.*

Itt kell megjegyezni, hogy az építető a Hivatalomnak címzett beadványában nem vitatta, hogy *betonalapot* készített az építési engedélyezési eljárás megindítása előtt, egészen pontosan 2022. április 4-én, mindössze a hatóság minősítését vitatta, azt, hogy az a tervezett épület alapjaként és szerelőbetonként készült volna.

⁴ Pl. 3090/2019. (V. 7.) AB határozat

3.2.2. A 2023. júliusában tartott egyeztetés hangnemét, ultimátumszerű jellegét és a jegyzőkönyvezésének hiányát is sérelmezte a beadványozó. Az építésügyi hatóság a megkeresésemre adott válaszában az egyeztetést a lehetőségekről szóló tájékoztatásnak minősítette, a jegyzőkönyvezés hiányára pedig nem tért ki (nem vitatta).

Az ombudsmani eljárás keretében az egyeztetés hangnemére vonatkozó *ellentmondó nyilatkozatok nem oldhatóak fel*. Alkotmányossági kérdésként az egyeztetés csak úgy merül fel, hogy a hatóság és az ügyfél közötti informális jellegű beszélgetés önmagában is a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmével jár-e.

Álláspontom szerint a hatóság és az ügyfél nem jegyzőkönyvezett megbeszéléseit nem eleve tiltja a jog, és mivel az itt elhangzott nyilatkozatokat az építésügyi hatóság a konkrét esetben bizonyítékként nem használta fel az ügylezáró határozatában, *önmagában az informális jelleggel kapcsolatban sem jogsértés, sem alkotmányos visszásság nem állapítható meg*.

Az egyeztetéssel kapcsolatban visszásság nem az informális jelleggel, hanem az ügyfélnek szóló tájékoztatás – a jogszerűség alapelvét sértő – tartalmával kapcsolatban vethető fel. (Lásd 3.1. pont.)

3.3. Az építésügyi bírság szabályozása

Az építésügyi bírság megállapításának részletes szabályairól szóló 245/2006. (XII. 5.) Korm. rendelet szerint kötelező bírsággal sújtani az építetőt vagy az ingatlan tulajdonosát jogszerűtlen építési tevékenység⁵ esetében. A jogszabály a bírság – mérlegelést szintén nem tűrő – kötelező számítási módjáról és mértékéről is rendelkezik. Az alapszabályok a következők voltak az eset idején:

2. § Az építésügyi hatóság a jogszerűtlen építési tevékenység esetében építésügyi bírsággal (a továbbiakban: bírság) sújtja az építetőt vagy az ingatlan tulajdonosát.

3. § (1) A bírság mértéke az alpbírság és a számított építményérték (4) bekezdés és a 2. melléklet figyelembevételével meghatározott értékének az összege. A bírság mértékét a 3. melléklet szerint – a kerekítés szabályai alkalmazva – 10 000 forintba való kerekítéssel kell megállapítani.

Az ügyfél a jogszerűtlen építési magatartásával összefüggésben tehát kógens szabályok szerinti bírságra számíthatott.

Mivel e Kormányrendelet módosított szabályozása is megtartotta bizonyos körben a jogszerűtlenül építő ügyfelet érintően a bírságkiszabás kötelező és objektív jellegét⁶,

⁵ Az Étv. 48. § (2) bekezdése értelmezi a fogalmat.

48. (2) Jogszerűtlen az építési tevékenység, ha

a) a jogszabály alapján hatósági engedélyhez vagy tudomásulvételhez kötött építési vagy bontási tevékenységet

aa) engedély vagy tudomásulvétel nélkül,

ab) az engedélytől vagy tudomásulvételtől eltérően,

ac) az engedély véglegessé válása nélkül – kivéve, ha a döntés azonnal végrehajthatóvá válik –, vagy

ad) a végleges engedély végrehajthatóságának felfüggesztése ellenére;

b) a 33/A. § szerinti egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenységet

ba) bejelentés nélkül,

bb) természetes személy esetében 300 négyzetméter összes hasznos alapterületet meghaladóan nem saját lakhatás biztosítása érdekében, illetve a megépült lakóépületben nem csak egy lakást kialakítva,

bc) természetes személy esetében a meglévő lakóépület 300 négyzetméter összes hasznos alapterületet meghaladó bővítését nem saját lakhatás biztosítása céljából, nem saját lakhatásra szolgáló lakóépület tekintetében, vagy

bd) természetes személy építetők kivételével, 300 négyzetméter összes hasznos alapterületet meghaladó lakóépület esetében bejelentéssel;

c) ahhoz jogszabály alapján építési napló vezetése szükséges, valamint a tevékenységet építési napló hiányában végzik.

⁶ 2. § Az építésügyi hatóság építésügyi bírságot a következő esetekben szab ki:

a) jogszerűtlen építési tevékenység esetén a magyar építészetről szóló 2023. évi C. törvény (a továbbiakban: Méptv.) 177. § (1) és (4) bekezdése szerint,

b) jogszerűtlen bontási tevékenység esetén a Méptv. 177. § (4) és (11) bekezdése szerint,

c) jogosulatlan vagy szakszerűtlen tevékenység esetén a Méptv. 175. § (1) bekezdés c) pont cb) alpontja alapján.

felmerülhet az a kérdés, hogy *ha az ügyfél jogszerűtlen magatartásában az eljáró építésügyi hatóság mulasztása is közrehat, akkor egyfelől ennek mi a következménye az építésügyi hatóságra nézve (az eljárási díj visszafizetésén túl), másfelől (a megelőzés felől közelítve) a hatóságot mi kényszerítheti hatékonyabb ügyintézésre, az ügyfelek magánérdekén túlmutató közérdek teljesebb védelmére.*

Az ügyfél a mulasztás miatt közigazgatási pert indíthat, esetlegesen a polgári jogi kártérítési eljárás lehetősége is felmerülhet, de nem egyértelmű, ki és mi védi a közérdeket az építésügyi hatóság mulasztásával szemben. Ha ugyanis az építésügyi hatóság a határidőben történő intézkedéssel a jogszerűtlen építkezést alacsonyabb építményértéknél, kisebb készülségi foknál megakaszthatta volna, de erre – miközben a bírság a 245/2006. (XII. 5.) Korm. rendelet főszabálya szerint továbbra is az építményértékhez kötött (3. §) – nem került sor, az nem csak az építettő/tulajdonos/szomszédok/más közvetlenül érintettek (az ügyfelek) jogait és érdekeit sérti vagy veszélyezteti, hanem a tágabb közösségét is.

Álláspontom szerint egyrészt a tisztességes hatósági eljárásnak része az ügyféli jogok és kötelezettségek érvényesítésének hatóság általi elősegítése is, az Ákr. a jogszerűség elvének részelemeként szabályozza a határidőn és ésszerű időn belüli eljárást is (2. §). *Másrészt önálló közérdek fűződik ahhoz is, hogy az eljáró hatóság a jogszerűtlen építkezéseket (melyek gyakran szakszerűtlenek is) mielőbb detektálja, és orvoslásukra megfelelően intézkedjen.*

E felvetést nem teszi megalapozatlanná, hogy a magyar építészettről szóló 2023. évi C. törvény 2024. X. 1-jén hatályba lépett 176-177. §-ai a szabálytalan tevékenységek és a szabálytalan építmények fennmaradási szabályait is módosították, mert az új szabályozás sem rendelkezik az engedélyező hatóság esetleges mulasztásának következményeiről.

Az építésügyi bírság szabályozási kérdéseinek áttekintése, esetleges módosítása az Építési és Közlekedési Minisztérium feladatkörébe tartozik.

Intézkedéseim

A jelentésemben feltárt alapjogi visszasságok jövőbeli elkerülése érdekében felkérem

1. az Ajbt. 32. §-a alapján *a Hajdú-Bihar Vármegyei Kormányhivatalt vezető főispánt*, hogy az ügyben felmerült személyzeti, illetve munkaszervezési kérdéseket vizsgálja ki, és intézkedjen a munkahatékonyság javítása érdekében, különös figyelemmel az eljárási határidők betartására.
2. az Ajbt. 37. §-a alapján *az építési és közlekedési minisztert*, hogy tekintse át az építésügyi ügyintézési határidők és az építésügyi bírság szabályozásának összefüggéseit, és szükség esetén intézkedjen az ügyfelek jogainak, érdekeinek, illetve a közérdek teljesebb érvényesülése, az ügyintézési határidők megtartása, illetve ennek hatékonyabb kikényszeríthetősége érdekében.

Budapest, 2024. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos